



Kuva: Mari Jaakonaho

10. Vantaanjokilaakson viljelymaisema

Vantaanjokilaakson viljelymaisema edustaa eteläisen Uudenmaan pitkään jatkuneen kartano- ja viljelytoiminnan synnyttämää kulttuurimaisemaa. Vantaanjokilaakso on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Vantaanjokilaakso, 1995), jonka rajausta on supistettu Riipilän alueella ja Tammis-
tossa.

Maakunta	Uusimaa
Kunta	Helsinki, Vantaa
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	3 347 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 1 ha maatalousalueita: 1 966 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 897 ha rakennettuja alueita: 402 ha vesialueita: 81 ha

Luonnonpiirteet

Vantaanjokilaakson viljelymaisema kuuluu Eteläisen viljelyseudun maisemaseutuun, jota luonnehtivat laajat savitasangot, pienet joet sekä huuhtoutuneet kallio- ja moreeniselänteet. Vantaanjokea myötäilevä maatalousmaisema muodostuu jokilaakson savikoille raivatuista viljelysaukeista, joita ympäröi pääkaupunkiseudun asutus. Jokilaakso on kallioperältään pääosin graniittia ja kvartsi-maasälpägneisiä. Viinikkalan kohdalla joki noudattelee suuren lounais-koillisuuntaisen siirroksen linjaa, jonka länsipuolella on yhtenäinen rapakivigraniittialue. Savipohjaista jokilaaksoa ympäröivät moreenipäälysteiset mäkit, joilla on muutamia avokallioalueita. Vantaanjoen kapea uoma on kaivautunut paikoin syvälle savimaahan.

Vantaanjoki muodostaa oman vesistöalueensa, jonka pääuoma kulkee Riihimäeltä Helsingin Vanhankaupunginlahdelle. Joki virtaa pääosin lehto- ja viljelymaisemien läpi, mutta paikoin jokivarren maisemakuva on hyvin urbaani. Jokivesi on tyypillisesti savisameaa ja runsasravinteista. Vesistöalueen taaja asutus ja elinkeinotoiminta vaikuttavat voimakkaasti joen kuormitukseen ja käyttöön. Vantaanjoen vesistöalueella on vain vähän tulvia tasaavia järviä, joten joki on varsin tulvaherkkä. Jokiuoman kainalossa Silvolassa sijaitsee lähes 50 hehtaarin laajuinen tekojärvi, joka toimii Päijännetunnelin varavesialtaana ja paineentasajana.

Vantaanjokilaakson puusto vaihtelee kallioselänteiden havu- ja sekametsistä jokea reunustavaan lehtipuu- ja pensasvyöhykkeeseen. Osa jokivarren rantaviidoista on linnustollisesti rikkaita. Alueen kasvillisuus on voimakkaasti kulttuurivaikutteista, mutta Vantaanjoen varrella on myös joitakin luonnonsuojelualueita. Laajimmat yhtenäiset rauhoitetut alueet sijaitsevat Pitkälän ja Niskalan ympäristössä, jossa on muun muassa kauniita koskijaksoja ja vanhaa metsää. Vantaanjoki on vanha meritaiminen kutujoki, jota on pyritty palauttamaan kunnostustöillä taimenien poikastuotannolle ja vaellukselle suotuisaksi.

Kulttuuripiirteet

Vantaanjokilaaksossa on ollut asutusta jo kivikaudella. Vanhimmat alueelta tunnetut muinaisjäännökset ajoittuivat yli 8 000 vuoden taakse Suomusjärven kulttuuriin. Tuolloin alkanut asutus jatkui alueella lähes tauotta varhaismetallikaudelle ajanlaskun alkuun saakka, vaikka itse asuinpaikat olivat maankohoamisen takia lyhytaikaisia. Tunnetut esihistorialliset asuinpaikat sijaitsevat savikon reunoilla entisillä moreeni- ja hiekkarannoilla.

Vantaanjoki on tärkeä historiallinen liikenneväylä, jonka ympärille on muotoutunut kyläasutusta jo varhaiskeskiajalla. Jokilaaksossa ovat kohdanneet keskiajalla vakiintunut ruotsalaisperäinen uudisasutus sekä pohjoisesta levittäytynyt suomenkielinen asutus. Alueen asutusmaiseman historiallista ydinaluetta ovat Seutulän ja Riipilän seudut. Vanhoja kyläkeskuksia ovat olleet myös Keimola, Viinikkala, Voutila, Martinkylä ja Myllymäki.

Maisema-alueen perinteinen kyläasutus sijaitsee maisemaseudulle tunnusomaisilla metsäisillä selänteillä ja niiden reunoilla. Kaupunkiasutus on tiivistynyt kiinni peltoalueisiin, ja vanha kylärakenne näkyy vain paikoin maisemassa, tielinjoissa ja kaupunginosien nimistössä. Uusia kaupunginosia on rakennettu myös suoraan vanhojen viljelymaiden päälle. Kaupunkirakenteen tiivistymisestä ja maatalousyrittäjien määrän vähenemisestä huolimatta Vantaanjokilaakso on pysynyt aktiivisessa maatalouskäytössä. Viljelymaisemaa jäsentävät laajat yhtenäiset peltoalat sekä peltoihin rajoittuvat maatilat rakennuksineen ja pihapiireineen. Pitkään viljeltyjen peltoaukeiden ohella jokilaaksossa on jonkin verran vanhaa rakennuskantaa ja kulttuurikasvillisuutta sekä kaksi arvokasta perinnebiotooppikohdetta.

Jokilaakson merkittävin rakennuskantaa edustaa 1600-luvulla perustettu Backaksen kartano, joka on toiminut 1900-luvulla Osuuskunta HOK-Elannon tuotantotilana. Yhdessä joen alajuoksulla sijaitsevan Tuomarin kylän kartanon kanssa Backas muodostaa arvokkaan esimerkin aluetta leimaneesta kartanokulttuurista. Muita arvokkaita kartanokohteita ovat maisema-alueella Königstedt Riipilässä, Katrineberg Seutulassa sekä Helsingin puolella sijaitseva Haltialan tila, jonka päärakennus on tuhoutunut tulipalossa 1950-luvulla. Kartanoympäristöissä on runsaasti vanhoja rakennuksia, puutarhakasvillisuutta sekä laidun- ja viljelyalueita.

Maatalouden ohella Vantaanjokilaakso on tarjonnut hyvät edellytykset varhaiselle teollisuudelle. Alueen ensimmäiset myllyt rakennettiin ilmeisesti jo keskiajalla, ja 1700-luvun lopulla joen varrella oli koeluontoinen hopeasulatto. Vantaankosken länsirannalle perustettiin 1830-luvulla ruukki, joka oli toiminnassa noin 30 vuotta. Vanhan ruukin tuntumaan perustettiin vuonna 1882 Wahlbergin viilatehdas ja mylly, joiden toiminta jatkui aina 1960-luvulle saakka. Vanhasta tehdasympäristöstä muistuttavat nykyisin viilatehtaan ja myllyjen rakennukset sekä kookas harmaakivipato.

Vantaanjokilaaksoa ympäröivät maisemat muuttuvat nopeasti. Maisema-alueen tuntumaan on noussut viime vuosikymmenien aikana useita asuinalueita. Lisäksi Vantaanjokilaakson viljelymaisemia sivuavat tai halkovat monet suuret liikenneväylät, kuten Kehä III, Hämeenlinnanväylä ja Tuusulanväylä. Koillisnurkastaan maisema-alue rajautuu Helsinki–Vantaan lentoasema-alueeseen. Tiivistyvän kaupunkirakenteen keskellä Vantaanjokilaakso on huomattava virkistysalue, jossa risteilee runsaasti ulkoilureittejä.

Maisemakuva

Vantaanjokilaakson viljelymaisema on huomattava yhtenäinen viljelyalue pääkaupunkiseudun kaupunkiasutuksen keskellä. Taajama-asutuksen leviäminen ja tiivistyminen näkyvät selvästi alueen maisemakuvassa, jota kehystävät asutuksen ohella leveät päätiät sekä teollisuus-, toimitalo- ja kaupparakennukset. Urbanista ilmeestä ja ympäristön intensiivisestä maankäytöstä huolimatta alueella on runsaasti rauhallisia maatalousmaisemia sekä luonnonarvoiltaan huomattavia suojelualueita. Maisema-alueen laajoilla virkistysalueilla yhdistyvät urbaanit puitteet, maatalouselinkeinojen synnyttämät ympäristöt sekä koskiosuuksien, vanhojen metsien ja puistomaisina hoidettujen alueiden leimaamat luontokohteet.

Vantaanjokilaakson kulttuurihistoria näkyy maisemassa satunnaisina perinteisen rakenteensa säilyttäneinä kyläkokonaisuuksina, vanhoina tielinjoina, hyvin säilyneinä kartanoympäristöinä sekä historiallisina teollisuuslaitoksina. Alueella on myös laajoja viljelytasankoja, joiden taustamaiseman muodostavat pääsääntöisesti matalahkot asuinalueet. Avarimmat näkymät aukeavat Seutulan ja Haltialan peltoalangoilla. Haltialassa on laajoja laidunmaita, joiden yli aukeaa pitkiä Helsingin siluetin reunustamia näkymiä.

Arviointi

Vantaanjokilaakso edustaa eteläisen Suomen pitkän kartano- ja viljelyhistorian synnyttämiä maatalousmaisemia. Alueen perinteinen viljelymaisema on säilynyt pääkaupunkiseudun kasvun paineessa hyvin. Se muodostaa arvokkaan maaseutumaisen elinkeinomaisemakokonaisuuden keskelle urbaania ympäristöä. Maisema-alueella on useita merkittäviä kulttuuriympäristökohteita, luonnonsuojelu- ja virkistysalueita sekä maatalouskäytössä säilyneitä yhtenäisiä peltoaloja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 74 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Tuomarinkylän kartano; Backas–Elannon suurtie; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Pitkäkosken keto; Kellarinmäen keto; Tapolan niityt; Voutilan kallioketo

LTA Luontotyyppipäätökset: Seutulan jalopuumetsikkö; Tammiston pohjoinen jalopuumetsä; Tammiston eteläinen jalopuumetsä; Viinikanmetsän jalopuumetsikkö

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Tammiston lehtomäki (luonnonsuojelualue); Pitkäkosken rinnelehdot (luonnonsuojelualue); Niskalan arboretum (luonnonsuojelualue); Haltialan aarnialue (luonnonsuojelualue); Ruutinkosken lehdon luonnonsuojelualue; Katinmäen luonnonsuojelualue; Pitkäkosken länsiosan luonnonsuojelualue; Ruutinkosken koillinen luonnonsuojelualue; Ruutinkosken pohjoinen luonnonsuojelualue; Vantaanjoentörmä

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Ruutinkosken lehto

Tiedot haettu 26.5.2015

Vantaanjokilaakson viljelymaisema

Kunta: Helsinki, Vantaa

Maakunta: Uusimaa



☐ Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Seutukartta © Karttakeskus Oy